

Александар Б. Лаковић

САВРЕМЕНА ГРОТЕСКА О НАМА, ДАНАС И ОВДЕ

Мирослав Цера Михаиловић, *Длака на језику*,
Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, Краљево, 2014.

Петнаеста књига стихова песника Мирослава Цере Михаиловића (1955) ословљена као *Длака на језику* састоји се од четири циклуса, који, упркос томе што на садржајној равни изгледају различити, ипак поседују изванредан заједнички именитељ, препознат у песниковом и нашем тренутку и времену односно у једном једином животу који све теже живимо, и са чијим окружењем и лимитима никако не можемо бити задовољни. Штавише.

Као кључне и доминантне речи у најновијој Михаиловићевој књизи уочавамо домановићевске семантичко-транспарентне топониме (Липсандрија, Неместо, Несврта), прилагођене нашем тренутку, а, иначе, од раније присутне у његовом песништву. И у насловима песама и књига, чак. Њихов цинизам и ниҳилизам, и иронија и гротеска уз то, и одређују основни тон читаве књиге и претпостављају њен садржај. А то је живот овде и данас, условљен друштвеним оквирима и растућим деформацијама, заједнички готово свим просторима и народима данас. Наиме, насилан и изнуђен преображај човека, под утицајем неврдносног и обрнуто постављеног система, је општа и незадржива опасност, која се остварује не само данас и овде. Данас, неснађени и одбачени појединац, овде живи безнад, безвред и страх од сутра, које је горе од данас. Дакле, осамљеник живи у будућности коју оправдано-песимистички предвиђа, коју назире и слути. Стога, ламент и повратак у прошлост није користан, нити је потребан, и готово да данас не постоји. Данас, како је Лакан објашњавао, окружени смо бесмислом и

привидом. Стварност за коју мислимо да је стварност, уствари је привид стварности односно лажна стварност („није можда било ни тога/ само привид/ само фатаморгана/ сасвим извесна уобразиља“ – песма „Гроб у шаци“). И Кафка је припадао егзистенцијалистима, па није чудно што фрагменти песниковог и нашег трајања све више наликују на представе мрака, страха, језе, хаоса и апсурда из Кафкиних романа, који су нам из године у годину све ближи и докучивији, иако су нам, пре само две-три деценије, деловали врло удаљени и искључиво као стваралачка фикција. Као и Орвелове апокалиптичке визије. Међутим.

Михаиловићеви непосредни, искрени, исповедни, убедљиви, наративни, незагрцнути и у млазевима испевани фрагменти, уз то ирониични и јетки, повремено и пародични, поседују пуну контекстуалну моћ фрагмената као песничког поступка, који је све актуелнији и прикладнији. Наиме, данас фрагменти посебно појачавају неизбежну интеракцију читаоца и дела (Сартр). Писци се фрагментима и асоцијацијама настављају у читаоцима и у тумачима, што је сам Душан Матић потврђивао својим стиховима, а Јован Христић објашњавао у својим књижевним предговорима Матићевих песничких књига. Чак и она Ингарденова „места неодређености“, мада она нису карактеристика песништва Михаиловића, могу се брзо доразумети и досмислити од стране нестрпљивих читалаца на дугом путу да допру до порука и значења песништва. Готово да нема дистанце између песме и тумача, између песника и читаоца. Не само да не постоји значајан простор између књижевног остварења и активног читаоца, већ, овом пригодом, постоји необичан и потпуно природан спој и дијалог између њих, пре свега, због блискости и заједничкости, који поседује песнички текст односно остихотворени појмовно-мотивски комплекс.

У зачетном циклусу необичног наслова *Ординација* (са аутопоетским пасажима) песник Михаиловић ламентира над песништвом, јер је књижевност очекивана као лука спаса и добровољног изгнанства из стварности, али која то у нас очигледно није и не може бити. Књижевност, уметност уопште, треба да буде могућност последње одбране, са својом озбиљном, одговорном, с мером изабраном речи. Стога нас песник, још једном, подсећа шта би све поезија и песма требале да значе, у било каквим (не)условима и (не)правилима, са уверењем и снагом да је у стању да све оне девијације недостојне човека уклони или измени („песма постоји да те прене... ако јесте преживеће/ а и ти заједно с њом... песма постоји из сијасет других разлога/ од којих се један издваја // неопходна је као основа за постављање/ коначне дијагнозе... када се земља када се народи погубе“ – песма „Полазна тачка“). Међутим, да ли је баш тако. Песник Михаиловић нас оригинално и убедљиво уверава у супротно, на пример, парадигматичним и сугестивним синтаг-

мама: „петпарачке књижице“, „хармонија празног“, „рецензије за неколико еврића“, „истраживачки промашаји“. Статус песника и песникштва, у урушавању свега, па и онога што се не би смело урушити, је преузет односно преливен из транзиције и „агресивне глобализације“: „данас на срећу/ све је у знаку белосветске/ свеже увезене демократије... будне органе безбедности/ замениле су елитне јединице партија/ специјалци невладиног сектора/ снајперисти истраживачког новинарства“ – песма „И оволико је доста“.

Наредна два циклуса – други матићевско-домановићевски ословљен *Тайкање у Немесџу* и трећи нихилистичког имена *Сјаса нема* доносе својеврстан контраст. На једној обали су Липсандрија, Неместо, Несврта, „крадоначелници“. Бројне су аутентичне и поуздане слике песниковог и нашег окружења и наопако постављеног система вредности („усавршена је технологија бешчашћа“, „све је илузија/ све лагарија до лагарије/ апсолутно лудило“, кафкијански и аутобиографски „процеси који трају/ суђења без исхода/ пресуде које то нису“). Ту су и бахати и примитивни представници власти и моћи („на сплаву на којем навече ординирају/ политичари и старлете/ естрадне и ине звезде згасле поготово/ тајкунчићи дилери и подводачи“ – песма „Амстердам“) и њихов однос према немоћном појединцу („власт/ која ме развлачи кроз блато и трње“) и према народу („ову светину можеш јахати/ ликују политички лешинари/ ликују дроље и шарлатани/ нуле и нулице“ – песма „Даш ли животињи да прогледа“). Ту је и тренутна представа самог народа („обезглављен/ стално се слуђује народ“, „шта ће му памћење/ шта историја/ шта сећање... као да се све неком другом догађа“) и државе („земља... која кап по кап цури“). Затим, представљен је и покушај отпора и бунта немоћног и збуњеног народа осуђеног на неуспех („срећа не станује овде/ грми народ/ на оне што га обезличују и обезумљују/ обездомљују и обезумљују/ на оне душу што трују\ грми а трчи“ – песма „Грађа за савремену гротеску“). Нису пре небрегнути ни све тежи заборав и залудно бекство од себе („коров прекрива празне куће“). Изузетна разговетно транспарентна, значењски сликовита и препознатљиво топла је, нетом цитирана, антологијска песма ироничног имена „Грађа за савремену гротеску“, чији нам поједини стихови заличе на исповест или на огледање у огледало или у себе:

брука је то и срамота
пред потомцима и прецима
пред кућом што двери нам раскриљује
пред лужњаком – божићним бадњаком
пред реком и ливадам
пред шљивом што мученицом нас соколи

пред голубом и шевом
пред соколом
што не слеће на раме обезглављене трупине
пред певцем који у разграђеној авлији
ново јутро обзнањује

Песникову резигнацију према лажима, бешчашћу, одсуству сваког етичког кодекса, а нарочито према данашњем удвориштву и потчињености због чега раније робовање наших предака, колико год то звучало као нелогично и немогуће, се доживљава као витешки чин („Неместо до Неместа празнина до празнине / црнило до црнила до ничег ништа... нема ту негдашњег/господског манира у робовању/узвишености у чувању образа / харач је харач/прежали се десетак... тако је српски домаћин/од окупатора куповао слободу/а шта је ово?“ – песма „Смерно гробље“).

На супротном полу од општеважећег алгоритма расапа, растока и пропасти и појединца и колектива намећу се љубав (у другом циклусу је то љубав унуке¹) и духовно² (у трећем циклусу, посебно). Љубав је једини „отклон од отпадника“ и „фабрике виртуелне стварности“. Покретач свега и света („чудо мало/ушушкано у снове“). Могућа лука спаса од претећих „болештина“.

Завршни циклус *Гроб у шаци* својим насловом, већ, саопштава свој садржај. Дакле, то је „суптилна госпођа Смрт / жељна да свакога додирне/приближава се а не обавештава/не звони а вири кроз капицик“ (песма „Реконструкција слагалице“). Мотив умор-часа односно блискост будућег краја живота песник је вешто и са мером употребио да још једном представи његово и наше – овде и данас („ничег осим црних облака над/ и црних облика по Неместу/осим црног камена на / и још црњег у грудима“ – песма „Гроб у шаци“), као и своје Неместо („Неместо је... гробље живих гробље покретних лешева“ – песма „При-

¹ Необична је и врло живахна тумачу наметнута асоцијација између, на први поглед, наивне реченице песникове унуке: „немој да ми гасиш дан! / опомиње Јустина мајку / кад год покуша да спусти ролетне на прозоре“ и Гетеовог искреног вапаја: „Дајте ми светлости“, који скупа веродостојно илуструју битне белеге понуђеног нам данашњег свет мрака и бесмисла, као и оног насушног нам света исконске светлости и слободе. У истој песми „Бело видело“, још једно дечје питање: „где ће нам душа“ асоцира и на статус фаустовских душа, свуда око нас.

² Иако је песник Михаиловић свестан значаја традиције, прошлости, особито улоге Цркве, необично је његово исповедно и изнуђено уверење изгубљеног одбаченика у једини могући пут ка спасењу и бекству (у „изгубљен живот“ који те „потпуно испуњава“ и „до краја осмишљава“), који је, пре свега, одраз немоћи да се одупре свету безакоња, хаоса, апсурда и свакавог греха, што се нарочито очитује у песми ироничног имена „Када бих имао петљу“: „када бих имао петљу отишао бих у калуђере / да се одмакнем од свега... као сасвим нов да кренем испочетка... да почистим трагове нечастивог / да одахнем души да лакне да је спасим\ да се поново родим да прхнем слободан“.

родно право“), али и питање смисла живота („све у шта сам веровао распршило се/ могуће да није ни постојало/ да ми се само чинило да постоји/ као слика или имагинација“ – песма „Гроб у шаци“). Штавише, песник подсећа да је смрт природна појава, поготово у тескобној ситуацији када живот није ни могао бити проживљен („онај ко не зна за границе... заправо је безнадежно ограничен/ тај нема ни лик ни облик/ постоји само надувана празнина“ – песма „Место у Неместу“, „када више не препознајеш/ ни оног у огледалу// оног себе ни ту више не налазиш“ – песма „Излазак из игре“). Посебност овог циклуса је и песниково смирено „подвлачење црте“ што је омогућило настанак бројних ненаметљивих гномских стихова.

Очито је, досуђено нам окружење не само да онемогућава остваривање снова и права појединца на снове, већ није у стању да осигура ни пристојан живот. Можемо замислити апсурдност позивања на промисли Андреа Жида и његових следбеника на „добровољно жртвовање“ од пре свега неколико деценија. Како ли данас звучи већ заборављена Пиндарова максима: „Човече, буди/ постани оно што си“.

Зато, када се прочита Михаиловићева „савремена гротеска“ о нама, овде и данас, намеће се закључак да управо поезија, колико год то невероватно изгледало, иако немоћна и у стању привидног одумирања, може дати себи за право (а ко би други) да представи свој разложни отпор постојећим, бесмисленим и понижавајућим датостима, јер она (поезија), одувек је и била громогласна, упорна, сугестивна и горко опомињућа, а уз то искрена и (ауто)критична, истовремено. Управо таква је, вредна и потребна нам књига критичких ставова и песама *Длака на језику* Мирослава Цере Михаиловића, која потврђује Сингерову, и не само његову, поуздану импресију о последичној диспропорцији и удаљавању између технолошког прогреса и моралне ерозије, који нису више проблем појединца, већ су планетарна појава.

И на крају, зарад истине, мора се закључити да је Михаиловићева најновија књига песама, како је песник у једном интервјуу појаснио, „настала не тек као пука одбрана од овога ужаса свакодневице, већ као вапај и као крик, као последњи трзај пред нечим од чега нам нема спаса и чему лека нема!“ Видан је и „песников напор да слику егзистенцијалног колапса не сервира искључиво из анксиозне перспективе јединке, односно, лирског субјекта, која умела то или не, имала снаге или не, мора наћи начина да преживи!“. Тај удес појединца, немоћног да ишта учини, иначе, песника Мирослава Церу Михаиловића опседа још од његовог песничког првенца *Трчи народ* (1983), допуњеног, измењеног и објављеног током 2013. године под истим именом, а што доказује да је и синтагма-наслов првенца присутна и у најновијој Михаиловићевој књизи песама.